

între
document
și
ficțiune

Petru Cercel *

Și în dramaturgia noastră istorică, epigonismul s-a manifestat cu precădere în a doua jumătate a veacului trecut. Sub presiunea ilustrelor modele plămuite de Alecsandri, scena cunoaște o invazie de hlamide domnești, pe care nici sarcasmul eminescian n-a putut-o opri. Abia în zorii veacului nostru, prin Davila și Delavrancea, geografia teatrului de evocare, cu relieful ferm, va putea fi contemplată senin.

Dar „tirania“ tipurilor literare clasice de sorginte istorică — acționînd dealfel fericit asupra conștiinței generațiilor de vîrste școlare — a mobilizat condeie de dramaturgi și în deceniile interbelice. Criticii au ris subțire, cu fața spre zenitul innoitor. Și totuși, nu e o regulă ca epigonismul să fie totdeauna păgubitor, mai ales cînd îndeminarea e dublată de bună-credință și de măsură.

Din întinsa producție a „ucenicilor la clasici“, în mare parte anacronică prin verbozitate și scheme conflictuale fanteziste, se salvează puține pagini. Ele sînt cu atît mai interesante de recitit, cu cît năzuiesc, chiar în corsetul tiparelor fiind, la accent personal.

Iată această *Serenadă din trecut*, comedie istorică în patru acte în versuri, datorată unui tenace versificator în pagina de volum liric, surprinzător de abil în tirada scenică.

Mircea Dem. Rădulescu, autor de stanțe eroice scandate în Iași pribegeii marelui război (1917), de madrigaluri și înfiorate idile cu rimă plină, în zilele senine, a căutat, în scurta trecere domnească a lui Petru Cercel (1583—1585) prin Țirgoviștea munteană, conflictul unei drame care să-i îngăduie să-și exprime convingerile patriotice. Convingeri în consonanță cu atmosfera incandescentă din anii care ne-au adus unirea deplină.

* Mircea Dem. Rădulescu, „Serenadă din trecut“.

Piesa calchiază conflictele din *Despot-Vodă* și *Vlaicu-Vodă*. Domnul pribegit la curtea Caterinei de Medici, al cărui gust se rafinase în anturajul Dogelui venețian, acum, cînd stă pe scaunul părintelui său Pătrașcu cel Bun, visează, la Dunăre, bazilici și palate renașcentiste. Boierii, reprezentînd stavila tradiției, se arată neînduplecați și aspri față de mîndra ceată de artiști adusă să dea măsura civilizației Apusului, să umple cetatea de zvonul chitarelor și să zugrăvească perechea adamică în mănăstirea Țirgoviștei. Baia-dere pictate cu voluptuoasă mișală a formelor, serenade nocturne în dulcea cadență toscană, siluete învăluite în pelerine pierzîndu-se în tainice drumuri amoroase — toate acestea, la îndemnul avîntat al fratelui lui Mihai Viteazul, el însuși cu urechea străpunsă, cochet, de o perlă orientală!

Se înțelege că pe scaunul țării stă un „artist“ privind filosofic bărbile amenințătoare ale divaniților. Înfruntarea nu poate avea adîncime tragică. Petru, urmașul bunului Pătrașcu, „ducelează“, nu rețază capete. Semeției boierești îi răspunde înaripat, desfășurînd planuri utopice, e generos cu insultătorii și monoghează retoric, în admirația inițiaților venetici care aplaudă savanta școlire a singuraticului domn. Elegantul purtător de „cercel“ (o simplă podoabă, sau un semn ocult?) pleacă mîndru, cînd boierii l-au părăsit de teamă că va „strîmbla“ țara. Ei grăbesc către Dunăre, unde a și trecut holarul singerosul Mihnea, scurtător de capete, dar domn cu frica legilor vechi.

„Comedia“ istorică se justifică prin îndirjirea pămîntenilor, uneori hitră, împotriva profesiștilor artelor libere, care apar costumați carnavalesc, într-o Țirgoviște a stofelor grele și a blănurilor levantine. Un pitoresc plăcut și gratuit, într-o ambianță de burzului dispreț.

Piesa are bune și amănunțite cadre de epocă, fapt care vădește temeinice lecturi. Artiștii fac rezezi teorii asupra meșteșugului lor, boierii dau domnului lecții de istorie veche (fără stridente didactice). Însuși Petru, deși lipsise cu anii, știe firea locurilor și se pătrunde de farmecul doinei, meditînd — ca un veritabil Alecsandri! — la rosturile acestui cîntec în viața țaranului.

E greu de stabilit cum l-a „cunoscut“ autorul pe Petru Cercel. Nicolae Iorga se ocupase stăruiitor de domnitor, întîi, într-o comunicare academică din 1900. „Un pretendent la tronul muntean — Dumitrașcu Vodă Cercel“, apoi în sinteza sa, „Istoria românilor în chipuri și icoane“, apărută în anul scrierii piesei (1921).

Chiar dacă Mircea Dem. Rădulescu scrie sub influența lui Alecsandri și a lui Davila, cunoașterea epocii e hotărîtoare

pentru rotunjirea textului. Inadvertențele istorice apar mai totdeauna când drama-turgul umple cu fantezie golurile existente în documente. Că aici nu e cazul, o dovedește istoriografia ulterioară piesei.

N. Iorga, în monumentală „Istoria românilor...” vorbește despre *un domn „frances” în Țara Românească*, veritabil agent la Dunăre al monarhului Franței, ce urzise, prin ambasadorii, soarta tronului scăpat Chiajnei, cea îndelung răbdătoare. (Primul act al piesei se petrece chiar pe malurile Bosforului, în așteptarea înfrigurată a tuiurilor de pașă — domnii români aveau și titlul de pașă cu două tuiuri.) Savantul, care a cunoscut bine arhivele franceze, italiene, ale papalității, reconstituie uriașa pinză de țesături diplomatice, întinsă nu în Europa, ci, pentru Europa, în seraiurile unui imperiu la apogeu. Lupta dintre Habsburgii și Henric al III-lea era arbitrată sub dogoarea Cornului de Aur.

Principele valah face impresie excelentă la Paris, apoi în alte țări apusene — ca, dealtfel, și fratele său, Mihai, mai târziu. Ciudad destin : monarhii Europei au văzut și în Petru Cercel și în Mihai Viteazul minți de mare rafinament diplomatic, în stare să le servească interesele la hotarul cu Semiluna.

C. C. Giurescu admira, în opera sa de sinteză, Mitropolia din Tîrgoviște, isprăvită de Petru, Palatul domnesc, Arsenalul, de inspirație venețiană. Spiritele tradiționaliste aveau într-adevăr de ce să fie înspăimântate de inovațiile măștrilor francezi și italieni. Nu e exclus ca însuși Papa să fi nutrit iar speranța de extindere a ariei sale de influență, de vreme ce la curtea Valahiei pictorii catolici sfidau canoanele sacre bizantine.

Autorul nostru dramatic, conservent cu „viziunea” sa asupra domniei, nu dezvăluie finalul tragic al enigmaticului personaj. Petru Cercel, după peregrinări vrednice de romanele medievale, încrezător din nou în steaua sa, ia drumul Stambulului, pierzându-și viața, ca un rîvnitor hainit ce era.

Între paetism și cuviincioasă ironie, între pitoresc și solemne atitudini istorice bine documentate, în versuri cel mai adesea atinse de aripa Poeziei, această piesă — jucată cu mult succes la vremea ei pe toate scenele Naționalelor — azi ne convinge doar de inteligența ei așezare într-o răscruce de atitudine scriitoricească.

Între model și slobodă articulare creatoare, autorul a făcut un bun și pilduitor exercițiu al preluării de „motiv literar”. Exercițiu care, în vremea din urmă, din alte perspective și sub condeie de autoritate, s-a finalizat în memorabile scrieri de „re-creare” a personajelor, situațiilor, temelor din mari opere ce vor fascina mereu prin perfecțiunea lor.

Ionuț NICULESCU

REPERE

- Mircea Dem. Rădulescu, „Serenadă din trecut”, Cartea Românească, 1921.
- N. Iorga, „Istoria românilor”, vol. V., „Vitejii”, București, 1937.
- C. C. Giurescu, „Istoria românilor”, vol. II, partea I, Fundații, 1937.
- E. Lovinescu, „Istoria literaturii române contemporane, 1900—1937”, Socec, f.a.
- Virgil Brădățeanu, „Istoria literaturii dramatice românești și a artei spectacolului”, Ed. Didactică și pedagogică, 1979.

telex-.,teatrul“●telex-.,teatrul“●telex-.,teatrul“

„Studio T. 94”, cea de-a doua sală a Teatrului Național din Craiova, a găzduit o deosebit de interesantă manifestare : studenții Universității craiovene, împreună cu colegii lor din America Latină care studiază în Cetatea Băniei, au prezentat piesele *Invățătoarea și Petrecerea de Enrique Buonaventura (Columbia)*, *Cenușareasa miniei de Roman Chalbaud (Venezuela)* și *Lăcomia de Luis Britto Garcia (Venezuela)*. Spec-

tacolul a fost pregătit de actorul Emil Boroghină, de la Teatrul Național, iar inițiativa aparține conferențiarului universitar C. Voiculescu. ● Noua ediție a almanahului revistei noastre, „Gong '84”, se află într-un stadiu avansat de pregătire : în curînd va lua drumul tipografiei. Se anunță a fi cel mai reușit dintre cele pe care le-a editat pînă acum redacția noastră. ● Dintr-o neatenție, de care ne facem vînovați, semnătura criticu-

lui Valentin Silvestru a apărut greșit ortografiată în nr. 3/1983 al revistei noastre. Firește, cerem iertare atît cititorilor cît și distinsului nostru colaborator. ● Rubrica „Semnal” din „România liberă” ne delectează în continuare. Știți care este, după opinia alcătuitorului acestei rubrici, autoarea piesei Nică fără frică ? Nicidecum Nina Cassian, cum știam cu toții, ci... Nina Stanciu (? !).

FAIMA